

Мр. Чвч2/71

126/71

ПОМЕН, СПОМЕН, СЕЋАЊЕ*

Чини се да је то свеједно, али то су три разне појаве и значења. Помен је церемонија, црквена, породична, грађанска, сеоска церемонија, која иде на то да буде јавна, видљива, свечана. Спомен, куда спадају и спомен плоче и споменици, то су степеновани помени, стално и остентативно видљиви, и, требало би, скоро сакрално озбиљни. Но које друштвено стање, које васпитање или која дисциплина може гарантовати сакралност! Мало истурен део архитектуре или скулптуре, или масивнији, испупченији клин на спомен плочи — ето вешалице: у великим градовима ту виси кишна кабаница, кишне ногавице, или гумена батина полицајца. Споменици даље постају стецишта трговине и промета, око њих, па и по њиховим оградама, вешају људи плакате, озбиљне и нужне, наравно и непристојне рекламе. Сем да се људи, као Енглези, досете и високо у вис попну статуу великог човека: адмирал Нелсон у врх вршка обелиска на Трафалгар скверу, а краљ Ђорђе III, ено га у врх торња цркве, у градском кварту Блумсбери. Великих жена, срећом, нема — сем неке краљице. Сећање, пак — оно је невидљиво и немо, оно је искра у свести, оно је трн у трњаку, чега има у свакој души човечјој. У души човека има светова, великих градова и високих палата, има пространих вилинских вртова, али има увек и трњак који се не суши, не вене. Некако као у оној енглеској пословици: „У свакој кући има, негде у орману, скелет”. Зађе човек у тај свој трњак, и пролази њиме као понекад кроз гробље, и не зна заправо где је, кад, одједном, трн неки га закачи и добро убоде. — Ах, да! — проговори у човеку убодена свест — да, да, то је, имали па изгубили, знали па више не знамо, сећали се па вешто вештачки затрпали сећање несећањем, како сјајно пева Пандуровић ту нашу унутрашњу манипулацију... Трн, сув и дрвен трн, а гле како заболи! Ко зна, можда и њега нешто боли, те је тако црн, шиљаст, наоштрен... Бодлер има стих: „Мртве, сироте мртве, много шта тешко боли.”

Човеку није дато да неуморно воли. Живот човека пун је терета, брига, борби, и затим растанака од избореног. Потребно је зато да човек уме заборавити. Руси, у своме и боговски и врашки моћном и довитљивом језику имају драмски ситуационих израза и облика. „Остало је још да се расплатимо, и свако себи”. — „Волео ме је, и разљубил.” — И бива, и мора тако да бива

* Поводом десетогодишњице смрти Љубице Марковић, библиотекара Универзитетске библиотеке

— обичај је да кажемо, да све превалимо на живот, на неку тобоже спољну тиранију... Али ето има једно биће које може неуморно да воли; свеједно да ли радостан или несрећан, неуморно воли — пас. Јесте, тргнемо се, и признајемо, јесте, има у људском искуству, има у литератури пуно поетских и загонетно психолошких текстова о томе. Није ли филозоф Декарт расправљао о „животињској души”. Није ли један уман Арапин држао предавање о уздржљивости, верности и чистоћи камиле у везама и сношајима са мужјаком... Ево једно искуство овде потписаног белешкара. У кавани, у Паризу, једно такозвано и тако познато „каванско псето” шврљало је дискретно по трпезарији и тражило нешто, некога, и одједном примакло се и приљубило се уз песника, нашег великог песника. Остадоше безмало загрљени — а мислила сам и онда, и потом, да је псето било срећније од песника, да је псето, при растанку, понело више од човека. *Уматан*

Тако је текао један разговор са сада већ десет година покојном Љубицом Марковић — са Марковићевом, како смо је, са неким респектом, звали, док смо њену више но другарицу, више но и сестру, другарицу Милицу Војиновић звали просто: Милица — разговор са тим тихим послеником, са тим нежним пријатељем, са тим мудрим и не много срећним човеком. Разговарала сам, и тога пута срећна што знам и имам тог пријатеља, и горе изложени разговор овако завршила. — Јесам песимист, и то неизлечив, али, видите, баш у трњаку, и без потребе да ме трн, као у мраку скривен нож, убоде, баш у трњаку ми се тек одједном запале стотину свећа у свести, и знам тада да ми је вера у лепоту живота и рада, не тако неуморна као љубав пса, али тако велика као да је сав живот и сав свет поезија... *Уматан*

У трњаку душе моје — увек без потребе да ме трн боде, сећам се редовно Милице Јанковић, чије сада ни име никада не чујемо. А знаменити наш писац и критичар, Скерлић — сви покојни! — ценио је Миличину причу, и Милицу међу тројицом најмилијих му писаца, најрадије штампао. И сећам се исто тако Смиље Ђаковић, врло сложеног човека, ванредног друштвеног радника, више но очигледног и ушислушног даровитог посматрача и писца — коју су многи од врло врских и гласитих наших књижевника знали баш тако, као даровитог писца са ретко финим хуморним запажањем — а нико је није прихватио, помогао јој да остави мало бољи и видљивији траг у нашим културним напорима. *Писац је била Марковић, а не Милица, јер је Милица била само једна од многих...*

Све три су тешко боловале и тешко умрле. Марковићеву сам гледала и чула кад је, додуше тихо, врло тихо, завапила: „Пожурите да ми помогнете, јер ћу умрети!” — а мислила, у то време, да ће јој онај неуморни пријатељ, Милица, умети да помогне само ако пожури; док је Милица, баш као несрећно племенито псето, дубоко обарала главу и гушила се у немоћним сузама... „Такав је живот” — говоримо „речи, речи без памети” — али није такав живот! Трњак у свести и души нашој треба сећањима заливати. Он процветава поезијом.

Исидора СЕКУЛИЋ